

АЗІЙСЬКА ДОКТРИНА Р. НІКСОНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗМІНУ КОНФІГУРАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ТРИКУТНИКА США – КНР – СРСР

У статті здійснена спроба аналізу детермінуючих факторів впливу щодо оновлення концептуальних засад зовнішньополітичної стратегії США в азієському регіоні в період адміністрації Р. Ніксона; а також охарактеризовано вплив “доктрини Р. Ніксона” на зміну конфігурації стратегічного трикутника США – КНР – СРСР.

In the article the attempt to analysis determined factors of the influence of renewing conceptual foundation of the USA foreign strategy in Asian Region during Nixon's governing is made. Also the influence of “Nixon's Doctrine” on the changing of strategic triangle USA – CPR – USSR is characterized.

Трансформація конструкції міжнародних відносин в Азійсько-Тихоокеанському регіоні на рубежі 60-70-х рр. ХХ ст. була пов'язана із зовнішньополітичною доктриною 37-го президента США Р. Ніксона.

Дана проблематика зумовила визначення основних завдань даної розвідки:

1) проаналізувати детермінуючу роль нової геостратегічної ситуації щодо модернізації зовнішньополітичної доктрини США на рубежі 60-70-х рр. ХХ ст.;

2) дослідити внутрішні та зовнішні чинники впливу на зміну характеру взаємовідносин США – КНР – СРСР;

3) на основі проведеного аналізу сформулювати теоретичні і практичні висновки й оцінки щодо ефективності результатів оновлення концептуальних засад зовнішнього курсу США в азієському регіоні наприкінці 60-х – початку 70-х рр. ХХ ст.

Дослідження детермінуючих факторів впливу щодо зовнішньополітичної стратегії США в азієському регіоні на рубежі 60-70-х рр. ХХ ст. є складовою частиною комплексних досліджень вітчизняних науковців С.О. Шергіна, А.В. Дашкевича, Є.Є. Камінського, Б.М. Гончара, І.Д. Дудко, Л.О. Лещенка, С.В. Проня. На сучасному етапі розвитку геополітичні інтереси центросилових держав регіону – США та РФ – актуалізують розробку російськими та американськими науковцями

ретроспективного аналізу проблемного спектру взаємин як двостороннього рівня США – КНР, СРСР – КНР, так і багатостороннього США – КНР – СРСР. Дослідження змісту та характеру взаємин США – КНР – СРСР крізь призму сучасних як російських, так і американських геополітичних інтересів у АТР є об'єктом наукової уваги російських вчених С.М. Рогова, С.А. Караганова, А.Д. Богатурова, Д.В. Треніна, В.В. Михеева та ін.; а також американських політологів Г. Моргантау, Зб. Бжезинського, Г. Кіссінджера, Р. Мак-Фаркара, У. Коена, Д. Лемптона, К. Менгеса тощо.

Основними факторами, які призвели до перегляду курсу зовнішньої політики на рубежі 60-70-х рр. ХХ ст., були:

- втрата США ядерної гегемонії;
- динамічний розвиток Європи та Японії;
- перенапруження сил Сполучених Штатів Америки у їх спробах контролю кожної стратегічно важливої ділянки світу, що чітко проявилось протягом війни у В'єтнамі, коли визначилася диспропорційність глобальних постанов і потенціалу національної економіки;
- формування у громадській думці США прагнення ліквідувати крайнощі “холодної війни”.

Сполучені Штати Америки зіткнулись із неможливістю реалізації власних зовнішньополітичних завдань за допомогою використання методів

силового пресингу і тому змушені були перейти до пошуку більш оптимальних і адекватних, а відповідно ефективних засобів щодо забезпечення тактичних завдань і стратегічних цілей. Нестабільність усередині американського суспільства, посилена війною у В'єтнамі, наростання хвилі національно-визвольних рухів у різних частинах світу, потреба більш чіткої структуризації архітекtonіки взаємовідносин з союзниками поставили питання щодо формування курсу, який повинен був би забезпечити збереження світового лідерства США за умови мінімізації затрат, як матеріальних, так і людських.

Нові реалії вимагали пошуку нових підходів. 25 липня 1969 р. на прес-конференції на о. Гуам президент США Р. Ніксон задекларував фундаментальні принципи зовнішньополітичної стратегії як на глобальному, так і регіональному рівнях. Інноваційність "Гуамської доктрини" Р. Ніксона полягала у спробі раціоналізації американських зовнішньополітичних зобов'язань, приведення їх у відповідність із політико-економічним потенціалом США, а також об'єктивними тенденціями світового політичного процесу. Це повинно було забезпечити розширення діапазону політичного маневрування Вашингтона. Головний наголос при цьому ставився на перерозподілі відповідальності за збереження архітекtonіки існуючого світоустрою між США та їх союзниками.

Зміст нової доктрини полягав у тому, що США поділяли орієнтовані на них країни на дві категорії:

а) "союзні і життєво важливі", до складу яких входили Західна Європа, Японія, Австралія, Нова Зеландія і Ізраїль – США Гарантували їхню безпеку своїм ядерним щитом;

б) решта країн американської орбіти впливу, до яких належали азійські союзники США, країни Африки і Латинської Америки, в яких була достатньо висока ступінь вірогідності внутрішніх конфліктів і громадянських війн, тому: "Ми (США – авт.) забезпечимо їм військову й економічну допомогу, яка відповідає нашим договірним зобов'язанням. Але ми будемо очікувати від нації, яка знаходиться під загрозою, що вона візьме на себе переважну відповідальність за забезпечення людської сили, необхідної для її оборони" [1, с. 546-549].

"Вживання людства залежало від відносин між двома наддержавами, але мир у всьому світі – від того, чи зможе Америка провести межу між зобов'язаннями, де її роль тільки допоміжна, і моральними акціями, де її участь обов'язкова, причому, чи зможе вона виконати останнє без саморуйнування", – цим, на думку Г. Кіссінджера, характеризувалася проблема реформування зовнішньополітичної доктрини [2, с. 642].

Зазнало змін і глобальне бачення світового порядку. Адміністрацією Р. Ніксона була висунута теза щодо невідповідності двополусної системи новим характеристикам механізму міжнародних відносин. Був визначений перехід до моделі п'ятиполусного світу, що можна вважати своєрідним

поверненням до концепції Ф.Д. Рузвельта – п'яти світових поліцейських. Але водночас США прагнули зберегти роль світового лідера, перекинувши більшу відповідальність на союзницькі держави, і використати їх можливості щодо мінімізації впливу на світову політику Радянського Союзу. Таким чином, "Гуамська доктрина" не була повною мірою стратегічним поворотом, а виступала у ролі тактичного заходу, який дозволяв отримати певний перепочинок і забезпечити збереження статус-кво у світі.

Пояснюючи необхідність розбудови п'ятиполусної глобальної моделі Г. Кіссінджер зазначав: "Двуполусний світ не дає перспектив для нюансів; надбання однієї сторони означає абсолютну втрату для іншої. Кожна проблема виявляється залученою до процесу виживання. Малі країни розриваються між проханнями про захист і бажанням уникнути домінування з боку великих держав... У наших довгострокових інтересах створити більш плюралістичний світ" [3, с. 56-57].

Президент США Р. Ніксон в інтерв'ю журналу "Time" наступним чином обґрунтував необхідність переходу від біполярного світу до багатополусної структури міжнародних відносин: "Ми повинні пам'ятати, що єдиною умовою довгих історичних періодів була рівновага сил. Якраз тоді, коли одна з націй ставала значно сильнішою від свого потенційного супротивника, виникала небезпека війни. Тому я покладаюся на світ, у якому Сполучені Штати Америки володіють могутністю. Я думаю, що такий світ буде і кращим, і безпечнішим, коли у нас будуть здорові та сильні Сполучені Штати Америки, Європа, Радянський Союз, Китай, Японія, взаємно врівноважуючі один одного, не діючі один проти одного, створюючі баланс сил" [4, с. 11].

У низці зовнішньополітичних коректив, запроваджених адміністрацією Р. Ніксона, істотне місце належало спробам змінити характер відносин з КНР. Перші ознаки "потепління" в американських відносинах із Китаєм виявилися влітку 1969 р. і за часом повністю співпали з проголошенням "доктрини Р. Ніксона", відомої ще під назвою Гуамської доктрини (25 липня 1969 року).

Потрібно зазначити, що завдання нового підходу до КНР були поставлені ще в 1967 р. у програмній статті "Азія після В'єтнаму", опублікованої на сторінках журналу "Foreign affairs", на той час – кандидата в президенти від республіканської партії Р. Ніксона. В статті була сформульована теза про ірраціональність у довгостроковому плані міжнародної ізоляції КНР. Він закликав визнати "реальність Китаю" і приступити до проведення такої політики, яка б сприяла поверненню Китаю до міжнародного співтовариства як "великої і прогресивної нації, а не епіцентру світової революції" [5, с. 119-123].

Можна виокремити дві обставини, які сприяли зрушенням у громадсько-політичних настроях США на користь нормалізації американсько-китайських відносин:

1) подолання наслідків маккартизму, що пригнічував американську політичну думку в тому, який стосувалося відносин із “комуністичними країнами”;

2) наростання під впливом війни в Індокитаї ліворадикального руху академічної інтелігенції, значення якого полягало у формуванні нових, сприятливих уявлень про “комуністичний Китай” і заміні ними домінуючих до цього у громадській думці жорстких антикомуністичних штампів та стереотипів.

Відчуття необхідності переоцінки міжнародної ролі Китаю в контексті першочергових завдань (вихід із в'єтнамської кампанії) і довгострокових цілей (забезпечення домінуючих позицій США в умовах американсько-радянського паритету) поступово пом'якшувало й позиції представників консервативного крила американської політичної науки.

У цих умовах збереження ворожого ставлення до КНР на рівні здійснення США своєї практичної політики все очевидніше ставало безперспективним, усвідомлення чого знайшло своє відображення в діяльності республіканської адміністрації Р. Ніксона. Модернізація підходу США до китайського комплексу проблем дозволила не лише послабити напруженість у двосторонніх відносинах, але й розпочати перегляд всієї політики на Далекому Сході, необхідність якого обумовлювалася цілим рядом причин. Принципово нова розстановка сил у азійському регіоні в порівнянні з тією, яка існувала після закінчення Другої світової війни, – зміцнення національних держав, зростання місцевого націоналізму, зростаючий масштаб національно-визвольних рухів – робили політично й економічно безперспективним та невідповідним і все більш складним збереження присутності США у регіоні в існуючому форматі. Замість “стримування китайського агресивного комунізму”, проголошеного у 1950-ті – першій половині 1960-х рр., перед американськими військами в Азії постало завдання протидії національно-визвольним рухам, що виводило проблему збереження домінування США у регіоні на рівень не лише політичного, військового та ідеологічного масштабу, а, що найбільш суттєво, на рівень світоглядного сприйняття негативної ролі силових засобів збереження точок американського впливу.

Важливим елементом нового підходу США до КНР стала переоцінка зовнішньополітичних можливостей Китаю. Істотні суперечності, що проявилися в ході “культурної революції” між різними групами тиску в китайському керівництві, запекла боротьба, ареною якої стала вся країна, дозволили американським політикам припустити, що головною проблемою для КНР протягом тривалого періоду буде врегулювання внутрішніх проблем у країні, а не зовнішньополітична експансія [6, с. 97-195; 7, с. 320-395].

Дистанціювання КНР від соціалістичного табору і різке посилення антирадянських елементів у політиці відкривали перед США перспективи активного використання виникаючого нового фронту боротьби між колишніми ідейно-класовими однодумцями для зміцнення своїх позицій. Прагнення повернутися до політики “балансу сил”, яку США небезуспішно впроваджували в життя у минулому, активно підтримувалося школою “політичного реалізму”, один із провідних представників якої – Г. Кіссінджер – був призначений на посаду радника з питань державної безпеки в адміністрації Р. Ніксона. Розглядаючи антирадянську політику китайського керівництва в сукупності із значним демографічним і зростаючим ракетно-ядерним потенціалом як утворенням нового “центру сили”, представники цієї школи наполягали на переході від “біполярної” до “багатополусної” системи міжнародних відносин, одним із найважливіших елементів якої повинна була стати нормалізація відносин із КНР, доведення їх до рівня американсько-радянських відносин [8, с. 52; 9, с. 124].

Процес налагодження відносин між США та КНР розгортався в період зрушень у світовій політиці, в умовах розрядки у відносинах між Заходом і Сходом, у зв'язку з чим початок зближення між Вашингтоном та Пекіном на рубежі 70-х років, здавалося, свідчив про відповідність цього процесу загальносвітової тенденції. Разом із тим, зближення між Пекіном та Вашингтоном відповідало розрахункам останнього використати КНР, як важіль політичного впливу на СРСР. У грудні 1969 р. в посланні президенту Пакистану Р. Ніксон писав щодо своєї “зацікавленості розпочати більш серйозний діалог із китайськими лідерами” [10, с. 193].

Однією з особливостей умов американсько-китайського зближення було те, що в 1970-ті рр. фактично повністю змінилися представники правлячої еліти в порівнянні із 1940-ми, у той час як у КНР елітарний склад керівництва залишався “стабільним”. Ця обставина дала привід американським політологам стверджувати, що, розробляючи варіанти політики по відношенню до КНР, США робили акцент не на взаємовідносинах країн, а на взаємовідносинах особистостей (Р. Ніксона і Г. Кіссінджера з однієї сторони, і Мао Цзедуна та Чжоу Еньлая – з іншої) [10]. До певної міри з цим можна погодитися, враховуючи доволі суттєву роль політичних децидентів у виробленні і реалізації зовнішньополітичних рішень, разом з тим, потрібно зважати і на об'єктивні фактори, а саме на те, що розвиток взаємовідносин між двома державами відбувався у відповідності з потребами країн та у межах об'єктивних історичних законів.

У посланні Конгресу з питань зовнішньої політики в лютому 1970 р. президент Р. Ніксон, визнаючи наявність ідеологічних розбіжностей і очевидних відмінностей в інтересах, все ж таки

стверджував, що Сполучені Штати Америки “пов’язані історичними зв’язками дружби з китайським народом, і більшість наших основоположних інтересів не протистоять один одному” [9, с. 16]. Р. Ніксон проголошував однією з цілей США встановлення більш нормальних і конструктивних відносин із комуністичним Китаєм [9, с. 16].

Характеризуючи причини, які викликали початок процесу нормалізації відносин, Р. Ніксон у своїх спогадах зазначав: “У основу наших загальних стратегічних інтересів була покладена протидія радянському впливу в Азії. Китай, як і Радянський Союз, був комуністичною країною, США – капіталістичною, але ми Китаю не загрозували, а Радянський Союз загрожував. Це був класичний приклад того, як інтереси безпеки країни набувають більш вагомого значення, ніж ідеологія [11, с. 16].

На той момент американська громадська думка уже була підготовлена до сприйняття доказу про те, що США мають потребу покінчити з ізоляцією КНР. “Китай уже не розглядався як агресивна експансіоністська держава, а скоріше, як слабка нація, що обороняється, яка домагалася поведінки з нею, як із великою світовою державою. Спогади про корейську війну згладилися в Сполучених Штатах до 1969 року”, – відзначав професор Гарвардського університету Р. Мак-Фаркар [12, с. 7].

До налагодження американсько-китайських зв’язків, окрім зовнішньополітичних факторів, додалися спонукальні мотиви іншого характеру. В економічному відношенні все більшу зацікавленість у ємкому китайському ринкові почали проявляти американські ділові кола. Адже внаслідок проведення політики економічного ембарго США набагато відставали від своїх західноєвропейських і японських конкурентів у розбудові ділових зв’язків із КНР.

Потрібно відзначити, що протягом підготовки візиту Р. Ніксона до Китаю сторони досить чітко визначили проблеми, підходи до яких у них співпадали або які могли бути врегульовані порівняно безболісно, а також коло питань, розв’язання яких на взаємоприйнятній основі містило в собі конфліктогенні чинники внаслідок діаметрально протилежних позицій сторін [13, с. 378-379].

До першої групи входили:

- спільне прагнення послабити вплив СРСР у регіоні за рахунок симетричної підтримки політики кожної із держав;
- бажання досягнути домовленості щодо розподілу “сфер впливу” в Азії.

До цієї ж групи можуть бути віднесені проблеми, пов’язані з активізацією контактів у межах нормалізації відносин між країнами [14, с. 163]. Обґрунтуванням зміни концептуального забезпечення зовнішньої політики КНР бралася експансіоністська політика СРСР, ідейно-теоретичною основою якої було відстоювання права Радянського Союзу на військове втручання

в інші соціалістичні країни для ліквідації загроз “справжньому соціалізму” з боку “... контрреволюційних сил, що вступили у змову з ворожими соціалізму зовнішніми силами” [15, с. 233]. Відображенням практичної реалізації цього положення стала радянська реакція на події “празької весни” в Чехословаччині у 1968 р.

Прагнення керівництв КНР та США до прискорення нормалізації відносин посилювало усвідомлення необхідності модифікувати позиції з проблем, які протягом 20 років існування китайської комуністичної державності були каменем спотикання у двосторонніх відносинах. Насамперед це стосувалося питань, пов’язаних із урегулюванням “тайванського комплексу” проблем і представництвом Китаю в ООН.

15 липня 1971 р. президент США Р. Ніксон у телевізійному виступі оголосив про свій візит до КНР на початку 1972 року. Метою візиту до Пекіна була “нормалізація відносин”, разом з тим Р. Ніксон зробив застереження, що “наші дії в пошуку нових зв’язків з КНР не будуть проходити за рахунок старих друзів. Це не направлено проти будь-якої іншої нації” [16, с. 383]. Дана теза виступу фактично була спрямована до тайванської адміністрації з метою заспокоєння, а також до керівництва Радянського Союзу з прагненням нейтралізувати можливі негативні наслідки зближення Пекіна та Вашингтона на антирадянській основі.

У жовтні 1971 р. відбувся візит Г. Кіссінджера до Пекіна, під час якого була розроблена основна схема зустрічей президента США з представниками КНР, а також узгоджена дата приїзду президента США – 21 лютого 1972 р. [13, с. 394].

Одночасно з візитом Г. Кіссінджера до Пекіна 25 жовтня 1971 р. ГА ООН 59 голосами “за”, 55 “проти” при 15 тих, що утримались [17, с. 156] прийняла резолюцію “Відновлення законних прав Китайської Народної Республіки в Організації Об’єднаних Націй” за номером 2 758. У ній зазначалось: “Генеральна Асамблея, визначаючи, що представники уряду Китайської Народної Республіки – єдині законні представники Китаю в Організації Об’єднаних Націй і що Китайська Народна Республіка є одним з п’яти постійних членів Ради Безпеки, постановляє відновити Китайську Народну Республіку в усіх її правах й визнати представників її уряду єдиними законними представниками Китаю в Організації Об’єднаних Націй, а також негайно позбавити представників Чан Кайші місця, яке вони незаконно займають в Організації Об’єднаних Націй і в усіх пов’язаних з нею установах” [18, с. 2]. Це рішення Генеральної Асамблеї ООН було “поворотним пунктом в історії ООН; вперше антизахідний блок (включаючи комуністичні країни) завдав США поразки в той момент, коли на карту був поставлений престиж Америки”, – констатував майбутній президент США Дж. Буш, який в той час займав посаду представника США в ООН [17, с. 156]. Погоджуючись із даним твердженням Дж. Буша, в той же час

можна зазначити, що однією з детермінант даного рішення були і кроки адміністрації Р. Ніксона, спрямовані на поліпшення двосторонніх відносин з КНР.

Візит президента США Р. Ніксона до КНР відбувся 21-28 лютого 1972 р. Результатом візиту стало підписання Шанхайського комюніке. Документом визначалося досягнення взаєморозуміння сторін з питання щодо необхідності збереження status quo в районі Тихого океану, а також було включено положення “виступити проти зусиль будь-якої країни або групи країн для встановлення гегемонії” в регіоні Азії та Тихого океану [19, с. 154]. В комюніке конкретно не вказувалося, проти розповсюдження гегемонії якої країни буде направлена дія своєрідного союзу між США та КНР, але, враховуючи фактори, які викликали зближення між Вашингтоном та Пекіном, зрозуміло, що цей пункт комюніке був спрямований проти Радянського Союзу. В лютому 1972 р. дорогою до КНР Р. Ніксон зробив нетривалу зупинку на Гавайях, під час якої визначив пріоритетні цілі майбутнього візиту: зниження небезпеки конфронтації і конфлікту, створення більш стабільної ситуації в Азії, стримування СРСР [20, с. 123].

В опублікованому в 1994 р. дослідженні Г. Кіссінджера “Дипломатія” американський політик визнав, що зміст Шанхайського комюніке означав, “що Китай не буде нічого робити, щоб не загострити ситуацію в Індокитаї або в Кореї; що ні Китай, ні Сполучені Штати Америки не будуть співпрацювати з радянським блоком і що обидві країни будуть протистояти спробам будь-якої країни домогтися гегемонії в Азії. Оскільки єдиною країною, здатною домогтися гегемонії в Азії, був Радянський Союз, в силу вступала мовчазна домовленість союзного характеру блокувати радянський експансіонізм в Азії” [2, с. 686].

Протягом візиту президента США до КНР обидві сторони за взаємною домовленістю не акцентували уваги на питаннях, за якими позиції сторін кардинально розходилися. Китайська сторона заявила: “Питання Тайваню є найголовнішим фактором, що перешкоджає нормалізації відносин між Китаєм і Сполученими Штатами Америки. Уряд Китайської Народної Республіки являється законним урядом Китаю; Тайвань же є однією з провінцій Китаю і повинен бути повернений батьківщині; звільнення Тайваню є внутрішньою справою Китаю, і ніяка інша країна не має права втручатися. Всі збройні сили і військові об’єкти Сполучених Штатів Америки повинні бути виведені з Тайваню. Китайський уряд рішуче виступає проти будь-якої діяльності, спрямованої на утворення “одного Китаю, одного Тайваню”, “одного Китаю, двох урядів”, “двох Китаїв”, “незалежного Тайваню”, а також на розповсюдження версій про те, що “статус Тайваню ще не визначений” [19, с. 154]. Зі свого боку, Вашингтон пішов на деякий компроміс:

1. “Сполучені Штати Америки розуміють, що всі китайці по обидві сторони Тайванської протоки визнають існування тільки одного Китаю, і Тайвань є частиною Китаю. Уряд Сполучених Штатів Америки не заперечує цю позицію” [19, с. 154];

2. Вашингтон “підтверджує свою зацікавленість у мирному розв’язанні питання про Тайвань самими китайцями” [19, с. 154];

3. Крім цього, “Сполучені Штати Америки підтверджують кінцеву мету: вивести з Тайваню всі збройні сили і військові об’єкти Сполучених Штатів Америки. Зараз же вони будуть постійно скорочувати свої збройні сили і військові об’єкти на Тайвані в міру розрядки напруженості в цьому регіоні” [19, с. 154]. І якщо Вашингтон пішов на компроміс щодо питання Тайваню, то для Пекіна головним було знайти взаємопорозуміння у відносинах з США на протиположних полюсах світу. За свідченням Г. Кіссінджера, для керівників КНР було важливо “отримати запевнення в тому, що Америка не буде співпрацювати з Кремлем у справі реалізації “доктрини Брежнева” [2, с. 660], основний зміст якої полягав у можливості використання військових засобів для забезпечення стратегічних інтересів СРСР. Пекінські лідери, як це видно з комюніке, не ставили розвиток відносин з США в залежність від вирішення тайванської проблеми. В комюніке взагалі не ставилося питання про терміни вирішення цієї проблеми, до того ж, китайська сторона не вимагала розриву відносин Сполучених Штатів Америки з тайванським режимом. Голова КНР Мао Цзедун під час зустрічі з президентом США Р. Ніксоном зазначив: “Зараз ми обходимося без нього (Тайваню) і займемося цим через сто років” [2, с. 661]. Отже, Мао Цзедун, як підкреслив Г. Кіссінджер, “не прохаючи взаємності, зробив заяву, яку Америка чекала двадцять років” [2, с. 661].

Переговорами 1972 р. була встановлена модель операційного стилю взаємодії двох держав на наступний період. Китайське керівництво фактично сприйняло запропоновані США правила гри в “дипломатію трикутника”. Формально в межах цього трикутника адміністрацією Р. Ніксона пропагувалась ідея розвитку системи паралельних відносин як із СРСР, так і з КНР. Нормалізація відносин із Китайською Народною Республікою ознаменувала закінчення епохи азіатської політики США, наріжним каменем якої був принцип “оточення КНР”, реалізований протягом двох десятиліть.

Цей момент може бути визначений як нова стадія в застосуванні геополітичних розвідок у відносинах з КНР. До політичного лексикону США увійшла категорія “китайський фактор” (“китайська карта”), що визначала позиціонування Китаю як самостійного “центру сили”, який у зв’язку з особливостями зовнішньополітичної концепції (антирадянська спрямованість зовнішньополітичного курсу, зацікавленість у розвитку відносин із США) може розглядатися з точки зору національних

інтересів США як об'єкт для геополітичних конструкцій у сфері світової політики.

Теоретичною базою даних концептуальних категоріальних розбудов стала поява на рубежі 1960-1970-х рр. концепції “деідеологізації” або “кінця ідеології”, одним із авторів якої був Г. Моргентау, який стверджував, що попередньою умовою успішної американської зовнішньої політики повинно бути “зnezараження” її від ідеології, оскільки ідеологізована зовнішня політика приводить до фанатизму. “Багато можна виграти, – зазначав він, – і при цьому нічого не втратити, переорієнтувавши американську зовнішню політику на традиційну неідеологічну діяльність”. Головне, на думку теоретика, полягає в тому, “чи відповідає політика інтересам США” [21, с. 243].

У той же час політика адміністрації Р. Ніксона в загальноазійському вимірі й у взаємовідносинах із КНР детермінувалася наявністю в американському політичному істеблішменті трьох основних напрямів:

- “консервативного” (відстоювання продовження політики стримування КНР, не виключаючи при цьому і застосування за необхідності військових засобів);
- “поміркоvanого” (відстоювання необхідності модернізації американської політики в Азії і по відношенню до Китаю з урахуванням динаміки зміни його ролі у світовій архітектоніці взаємовідносин, а також гнучкого перегляду, зважаючи на реакцію Пекіна і його готовність йти на зближення із США);
- “радикального” (теоретичне обґрунтування підходу до КНР, аналогічного щодо країн Східної Європи; наполягання на збереженні відносин із тайванським режимом паралельно до одночасного припинення військової присутності США на острові і надання йому Гарантій забезпечення безпеки на випадок захоплення острова силою; пропонування обговорення питання щодо

встановлення спочатку консульських, а згодом дипломатичних відносин із КНР).

Дані теоретико-концептуальні розробки визначили наявність протилежного дефініювання у відносинах США із КНР протягом першого президентства Р. Ніксона: з однієї сторони, підкреслювалась прихильність до старих військово-глобальних комплексів (відповідь на загрозу з боку СРСР та КНР) – звідси і критика неізоляціонізму, а з іншої – врахування реальної позиції китайського керівництва.

Професор Мерлендського університету старший науковий співробітник Міжнародного центру вчених В. Вільсона у м. Вашингтоні У.І. Коен, аналізуючи результати “китайської” політики Р. Ніксона, підкреслює: “Відкритість Ніксона щодо Китаю викликала надзвичайно важливі зміни в балансі сил холодної війни. Мовчазний союз між Сполученими Штатами і Китайською Народною Республікою, спрямований проти явно розквітаючої могутності Радянського Союзу, зменшив китайське занепокоєння щодо потенційного радянського нападу і дозволив американцям сконцентрувати свою військову могутність в Європі у той час, як Совети продовжували протистояти суперникам і на Сході, і на Заході, які тепер разом протистояли Москві. Це був головний поворотний момент у світовій історії, і він у результаті зробив свій внесок у зруйнування Радянського Союзу і в завершення холодної війни” [22, с. 34].

Таким чином, американсько-китайське зближення дозволило США ефективно розв’язати проблемні питання, які постали перед американською геостратегією в першій половині 1960-х рр. Вашингтон забезпечив собі геополітичний плацдарм у протистоянні з СРСР у межах політичного простору АТР, що, у свою чергу, забезпечувало значний масштаб варіативності США у виборі зовнішньополітичних засобів. СРСР опинився в ситуації потенційного виклику щодо його сфери геополітичного впливу у двох напрямках: західному

ЛІТЕРАТУРА

1. Public Papers of the Presidents of the U.S. R.M. Nixon – Washington: GPO, 1970. – 549 p.
2. Киссинджер Г. Дипломатия: Пер. с англ. – М.: Ладомир, 1997. – 848 с.
3. Kissinger H. American Foreign Policy. – N. Y.: W W & Norton Co., 1977. – 304 p.
4. An Interview with the President: “The Jury is Out” // Time. – January 3, 1972. – Vol. 99. – № 1. – P. 10-11.
5. Nixon R. Asia after Vietnam // Foreign affairs. – 1967. – Vol. 46. – № 3. – P. 119-123.
6. National Party Platforms, 1840-1972 / Comp. by D.B. Johnson and Porter B. Urbana: University of Illinois Press, 1975. – 889 p.
7. Morgenthau H.J. Truth and Power, Essays of a decade 1960-1970. – N.Y. – Wash. – L.: Praeger Date, 1970. – 449 p.
8. Moorsteen R., Abramowitz M. Remaking China Policy. U.S. – China Relations and Governmental decisionmaking – Cambridge (Mass.), 1971. – 136 p.
9. Barnett A.D. A New U.S. Policy Toward China. – Wash.: Brookings, 1971. – 132 p.
10. Kissinger H. The White House Years. – Boston: Little Brown and Co., 1979. – 1521 p.
11. Никсон Р. На арене: Воспоминания о победах, поражениях и возрождении: Пер. с англ. – М.: Новости, 1992. – 437 с.
12. Mac Farquhar R. Sino-American Relations. 1949-1971 / Documents and intruding by R. Mac Farquhar. – N.Y. – Wash.: Praeger publishers, 1972. – 265 p.
13. Blum I.M. Years of Discord. American politics and society. 1961-1974. – N.Y. – London: W. W. Norton & Company, 1991. – 530 p.
14. Арин А.О. Азиатско-Тихоокеанский регион: мифы, иллюзии и реальность. – М.: Флинт Наука, 1997. – 435 с.
15. Заявление ТАСС в связи с оказанием социалистическими странами неотложной помощи ЧССР // Сб. документов. Внешняя политика Советского Союза и международные отношения. 1968. – М.: Международные отношения, 1969. – С. 233-235.
16. Historic Documents on the Presidency. 1776-1989. Editor Mishael Netson. – Wash: Congressional Quarterly Inc, 1989. – 528 p.
17. Буш Дж. Глядя в будущее: Автобиография. В сотрудничестве с В. Голдом: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1989. – 333 с.

18. Восстановление законных прав Китайской Народной Республики в Организации Объединенных наций. № 2758 (XXVI) // Резолюции, принятые Генеральной Ассамблеей на 26-й сессии. 21 сентября – 22 декабря 1971. Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты. 26-я сессия. Дополнение № 29 (A/8429). Организация Объединенных Наций. – Нью-Йорк, 1973. – С. 2.
19. Joint communique. February 28. Shanhei Peoples Republic of China // The presidenttrip of China: A pictorial record of the historic journey to the People's Republic of China with next by members of American Press Corp. / Writers. C. Bailes, M. Tribune, R.S. Boyd A.O.; Ed R. Wilson. – N.Y. ets: Bantan books, 1972. – P. 151-155.
20. Priorities for the President. Ed. by Stuart M. Butler and Kim R. Holmes. – Wash., D.C.: The Heritage Foundation, 2001. – 363 p.
21. Morgenthau H.J. A New Foreign Policy for the United States. – New York: Praeger Publishers, 1969. – 252 p.
22. Коэн У.И. Никсон в Китае: поворотный момент в мировой истории // Государственный департамент США – Внешняя политика США. – апрель 2006. – № 1. – Т. 11: Международные отношения США: важнейшие события XX столетия. – С. 31-34 // www.usinfo.state.gov/pub/journalusa.htm.